

Zijn konijnen het haasje?

Richard Witte

Konijnen gaan sterk in aantal achteruit. In navolging van de huismus is plaatsing op de Rode Lijst misschien gerechtvaardigd. Zoogdiervereniging VZZ heeft het konijn daarom uitgeroepen tot aandachtsoort van het jaar 2005. De belangrijkste vraag hierbij was, hoe gaat het nu met het konijn in héél Nederland?

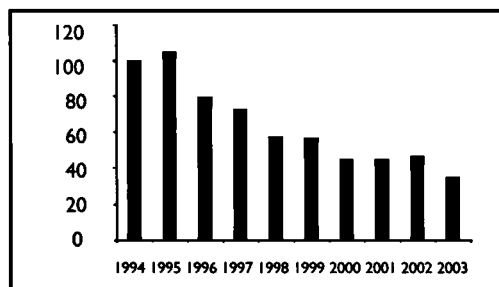
Hoewel het konijn *Oryctolagus cuniculus* sterk in aantal achteruitgaat is het onduidelijk of die ontwikkeling overal in Nederland hetzelfde is. Van sommige plaatsen meldingen kwamen dat het er zou "barsten" van de konijnen. De gedachte was vervolgens dat met name in het stedelijk gebied, op kerkhoven en aan de rand van voetbalvelden, konijnen lokaal (nog) zeer algemeen zijn. In natuurgebieden laat het konijn overal een sterke achteruitgang zien. Om meer inzicht in het patroon van achteruitgang te krijgen werd in 2005 een telproject uitgevoerd.

Aantalsontwikkeling

In de duingebieden langs de Hollandse kust onderzoeken de duinbeheerders sinds 1985 met behulp van systematische tellingen de ontwikkelingen van de konijnenpopulatie in relatie tot de vegetatieontwikkeling. Dit langlopende project heet 'Langoor'. Het laat een zeer sterke daling van het aantal konijnen zien (van Breukelen 1998, Olff & Boersma 1998). Verspreid over heel Nederland (dus ook buiten het duingebied) worden sinds 1994 -in het kader van het NEM (Netwerk Ecologische Monitoring)- tellingen gehouden van dagactieve zoogdieren. Ook deze tellingen tonen een sterke achteruitgang (70%) van het konijn (figuur 1). De achteruitgang speelt dus duidelijk niet alleen in de duinen, maar hoe zit het nu met de aantalsontwikkeling in het stedelijke gebied?

Historische verspreiding

De mens heeft op allerlei plaatsen in het klei- en veenlandschap zandlichamen aangelegd voor wegen en huizen. Langs deze menselijke infrastructuur heeft het konijn, zich kunnen uitbreiden over grote delen van Nederland, in het bijzonder sinds

Figuur 1: Beeld op basis van 10 jaar data Bron: Landelijke zoogdier-databank en Netwerk Ecologische Monitoring

1950 (Drees 1998). Het verspreidingsbeeld van de jaren '80 (figuur 2) laat zien dat het konijn vrijwel overal voorkomt met uitzondering van de (veen)weidegebieden in Friesland, Noord- en Zuid-Holland. Dit beeld is mede gebaseerd op een zeer groot aantal waarnemingen voor het zoogdieratlas-project. De periode 1990-2005 (figuur 3) laat nog steeds een wijdverspreid beeld wijde verspreiding? zien maar met een duidelijke afname ten opzichte van de jaren '80. Helaas is onduidelijk in hoeverre dit beeld door een geringere waarnemingsinspanning wordt veroorzaakt. Een combinatie van verspreidings- en monitoringsgegevens laat echter zien dat het konijn in aantal sterk is achteruitgegaan maar dat de afname in verspreiding, waarschijnlijk, minder sterk is. Er is nog onvoldoende zicht op waar de gebieden liggen die wel geschikt biotoop zijn voor konijnen maar waar het konijn geheel is verdwenen.

Resultaat telproject 2005

In 2005 zijn 860 (losse) waarnemingen uit 609 km-hokken doorgegeven. Deze waarnemingen hadden betrekking op in totaal ruim 3200 konijnen (figuur

Figuur 2: Verspreidingsbeeld konijn jaren '80. Bron: Landelijke zoogdierdatabank

4). Circa 160 van de 609 km-hokken zijn gericht onderzocht, waarbij 464 konijnen werden geteld. Er zijn vooral veel losse waarnemingen en anecdotes doorgegeven waardoor de resultaten het beste beschrijvend kunnen worden weergegeven. Het merendeel van de mensen ziet de aanwezigheid van konijnen als een meerwaarde voor zijn of haar natuurbeleving. Een beperkt aantal mensen ziet liever geen konijnen, zeker niet in de eigen tuin.

Er is geteld in drie perioden: april-mei, juni-juli en augustus-september. In juni-juli werden drie tot vier keer zoveel konijnen geteld als in beide andere perioden. Ten opzichte van april-mei kan dit verklaard worden door aanwas van jonge konijnen. De relatief lage aantallen in augustus-september zouden erop wijzen dat eind juli-begin augustus veel dieren doodgaan. Deze hoge sterfte zou een zeer beperkende factor kunnen zijn voor het herstel van het konijn. Versterking van dit beeld door aanvullende tellingen in 2006 is daarom wenselijk.

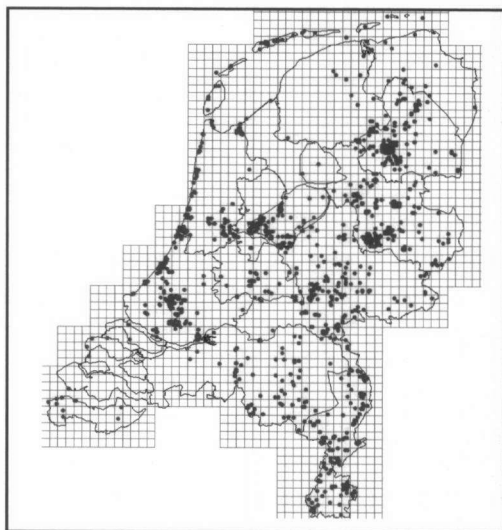
De tellingen in 2005 waarbij biotoopkenmerken zijn doorgegeven laten zien dat konijnen vaak voorkomen op zandgrond met bos, heg of houtwal waar zij hun holen kunnen maken en nabij door de mens kort gehouden vegetatie waar zij kunnen grazen. Als in de stedelijke omgeving aan deze

voorwaarden wordt voldaan dan zijn konijnen vaak aanwezig, maar dit geldt ook voor de buitengebieden. De nabije aanwezigheid van korte vegetatie lijkt hierbij cruciaal. Stadsparken, kerkhoven, voetbalvelden, groentetuincomplexen, paardenweides, braakliggende (bouw)terreinen en wegbermen (taluds) voldoen hier vaak aan. Waar korte vegetatie ontbreekt, ontbreekt ook het konijn. Regelmatig werd gemeld dat de aantallen in 2005, en soms al in 2004, voor het eerst in lange tijd weer leken te zijn toegenomen.

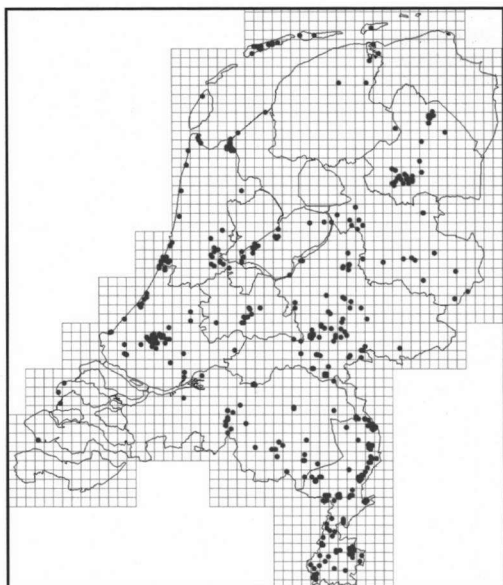
Ook in steden blijken konijnen last te hebben van myxomatose, evenals waarschijnlijk van het RHD-virus. Zo trad in 2005 massale konijnensterfte op door myxomatose in bijvoorbeeld Maastricht en Amsterdam. De geruchten over grote aantallen en plagen blijken veelal betrekking te hebben op kleine aantallen. Meer dan 30 konijnen op een plek worden zelden gemeld maar omwonenden beschouwen dit als extreem veel. Twee konijnen die in een tuin of op een kerkhof de chrysanten opeten worden al bestempeld als een "plaag".

Conclusies

Konijnen komen wijdverspreid voor in heel Nederland, zowel in natuurgebieden (duinen, Veluwe) als daarbuiten (bij randstedelijk gebied). Meer dan 30 dieren per locatie worden zelden

Figuur3: Verspreidingsbeeld 1990-2005
Bron: Landelijke zoogdierdatabank

Figuur 4: Locaties met doorgegeven waarnemingen in 2005

gevonden. Het huidig voorkomen wordt vooral bepaald door de combinatie van zandgrond, dekking (bomen, struiken en/of struweel waarbinnen de hollen zich bevinden) en aanwezigheid van korte grazige vegetaties. Dit biotoop is o.a. in ruime mate voorhanden in het stedelijke landschap. Ook in de stedelijke omgeving worden ten opzichte van 10-15 jaar geleden relatief weinig konijnen gezien en treden virusinfecties op. Konijnen en hun graaf- en graasactiviteiten worden in de stedelijke omgeving vaak aangemerkt als 'schadelijk' terwijl in natuurgebieden dit juist als 'wenselijk' wordt bestempeld. Daardoor zijn kleine aantallen konijn in natuurgebieden 'zorgwekkend' terwijl twee konijnen in een stadstuin al een 'plaag' kunnen vormen. Aan de andere kant genieten veel mensen ook van het zien van konijnen.

Voortzetting konijnenonderzoek in 2006

Voor een goed verspreidingsbeeld is het heel belangrijk dat mensen hun waarnemingen, in combinatie met terreingegevens, blijven doorgeven. Daarom gaat Zoogdiervereniging VZZ in 2006 door met het stimuleren van het doorgeven van waarnemingen. De waarnemingen kunnen per e-mail worden doorgegeven waarneming@vzz.nl, het liefst

via het waarnemingsformulier dat via het genoemde e-mail adres is op te vragen of is te downloaden via de website www.vzz.nl. De reeds bestaande gegevens zullen worden gebruikt om de (nieuwe) status voor de Rode Lijst van Zoogdieren te bepalen.

Daarnaast gaat Zoogdiervereniging VZZ bij een aantal konijnenpopulaties, zowel in als buiten het stedelijk gebied, meten hoe het met de besmettingsgraad door virussen staat. Doel is om een beter inzicht te krijgen in de mate van bedreigingen voor het konijn in zijn voortbestaan en de noodzaak om specifieke beheersmaatregelen te treffen. Dit onderzoek wordt mede mogelijk gemaakt door het Prins Bernhard Cultuurfonds, het KN Fonds, het Jacob van Zijverden Fonds en het Barbara Eveline Keuning Fonds.

Bovendien zal in samenwerking met Stadsdeel Noord van Gemeente Amsterdam gekeken worden naar hoe bij de uitvoering van de grootschalige projecten rekening gehouden kan worden met de aanwezigheid van het konijn en waar kansen liggen ter behoud van het konijn zodat bewoners van Amsterdam-Noord kunnen blijven genieten van konijnen.

Verder lezen?

- Breukelen, L. van, 1998. Konijntellingen in de duinen. *Natuuronderzoek*, 8 (2): 8-10.
- Drees, M., 1998. Hazen en konijnen in Noord-Holland. *Landschap Noord-Holland*: 80-81.
- Drees, M. & Y. van Maanen, 2005. Hoe gaat het met het konijn? *SOVON Nieuws* 18(1):12.
- Olff, H. en S.F. Boersma (1998). Lange termijn veranderingen in de konijnenstand van Nederlandse duingebieden. Oorzaken en gevolgen voor de vegetatie. Rapport Landbouwuniversiteit Wageningen.

Richard Witte

Zoogdiervereniging VZZ

R.Witte@vzz.nl

